

Rudolf Steiner – Opvoeding van het kind

Beschrijving

Steiner is bij velen bekend als de oprichter van de zogenaamde [‘vrije scholen’](#) (of

meer specifiek ‘Waldorf scholen’) en bekend vanwege zijn [antroposofie](#). Hieronder staat Steiners leer besproken. Het geeft een samenvatting van zijn denken, maar betoogt daarbij ook dat we Steiners theoretische overdenkingen, als we het niet rechtstreeks verwerpen, dan in ieder geval niet nodig hebben. Het onderwijs, ook het vrije onderwijs, kan (en is beter af) zonder.

Het hier besproken boek is misschien wel de meest toegankelijke weergave van Steiners ideeën over opvoeding en onderwijs. Het is een (door hemzelf gemaakte) uitwerking van voordrachten die hij in 1906 en 1907 heeft gegeven, wat is uitgebracht als ‘de opvoeding van het kind’. Op zichzelf beschouwd heeft dit boekje een groot deel van de problemen niet waar Steiners denken in andere boeken mee kampt. Grotere perspectieven richting theosofie, en de filosofische beïnvloeding door Fichte en [Nietzsche](#), vind je in dit boek niet terug. De stijl is toegankelijk te noemen ten opzichte van zijn anders gehanteerde, in [Roszaks](#) woorden, ‘compacte, obscure stijl, een merkwaardig mengsel van Teutoons systeemdenken en Duitse romantische Schwärmerei.’ Kortom, dit boekje toont ons op zich de meest eenvoudige en begrijpelijke versie van Steiner.

Maar toch... drie redenen om ook de meer toegankelijke teksten van Steiner te wantrouwen.

Allereerst streeft Steiner naar een *totale* bewustwording: een totaal begrijpen en alomvattend verstaan. Een extreem ideaal, dat getuigt van grootsheidswaan. Die totaliteit betekent namelijk: én

---

wetenschap én spiritualiteit én natuur én religie én ego én persoonlijke ontwikkeling: Steiner denkt dit alles ineen te kunnen vertegenwoordigen. Het maakt hem een soort opperwezen. Steiner geeft zichzelf een haast onaantastbare positie, als allesweter. Alle vragen over opvoeding en onderwijs komen simpelweg voort uit de te eenzijdige benadering, en die zijn dus uiteindelijk overbodig voor iemand als Steiner. Als je het geheel beschouwd dan zijn er geen vragen meer, zo predikt hij. Steiner staat overal boven. Hij pretendeert echt álles te weten en begrijpen, en geen vragen meer hebben, of daar toch in ieder geval erg dicht bij in de buurt te komen. Steiner is een soort hoogste mens. En als hoogste mens kijkt hij op (bepaalde) andere mensen neer: vanuit Steiners verheven denken worden haast per definitie andere denkwijzen, culturen, of mensen als minderwaardig beschouwd en zullen dan ook moeten verdwijnen. En dat geldt ook voor bepaalde rassen – zo blijkt uit Steiners bekende controversiële [racistische uitlatingen](#). Dat lijkt me al reden genoeg om echt héél voorzichtig te zijn met het zomaar toepassen of overnemen van Steiners denkwijze.

Ten tweede lijkt er echter wel, in een meer gematigde versie, nog wat te zeggen voor Steiners poging om eenzijdig denken tegen te gaan. Steiner is tegen elke eenzijdigheid van het denken, tegen eenzijdige (strikt wetenschappelijke, of juist alledaagse, of enkel spirituele) inzichten en conclusies. Tegen [‘lege woorden, traditionele menselijke verhoudingen en routinematig handelen’](#) zoals hij schreef aan de jeugdigen met ‘spirituele honger’. Dat is hoe Steiners werk vaak meer positief wordt geïnterpreteerd, als een constante zoektocht waarbij het routinematige en beperkte van het dagelijkse doen en laten wordt afgezworen. Maar dan moeten we er over nadenken hoe we die zoektocht omschrijven. Steiner stuurde aan op wat hij noemde ‘diepe gevoelens’, passend bij vooral ‘opgewekte gezichten’, en ook natuurlijke ‘liefde’, ‘warmte’, ‘vorming’ in de meest algemene en diepe of ‘ware’ zin van het woord. Steiner heeft het daarnaast over ‘grondbeginselen’, ‘werkelijkheid van het leven’, ‘tact’, en ‘zielekrachten’, of ook nog ‘innerlijk leven’. Maar als er al een woord centraal staat bij Steiner, dan is het wel *bewustworden*. Bewustworden is waar het allemaal om draait. Een aanvullend [fragment uit de NRC](#) laat zien hoe Steiner de scholing of ontwikkeling van de mens verder voorstelt: “

Volgens Steiner is de mens een individueel, geestelijk wezen, dat – in tegenstelling tot planten en dieren – beschikt over een ‘ik’, dat streeft naar geestelijke vervolmaking. Door de zondeval is de mens in zichzelf verdeeld geraakt en proberen twee boze, destructieve machten de geestelijke ontwikkeling van de mens af te remmen: Lucifer en Ahriman. De luciferische machten verleiden de mens tot illusoire denkbeelden, de ahrimanische machten kluisteren de mens vast aan de materiële aspecten van het bestaan. Maar er is ook hoop. Volgens Steiner zijn er sinds de komst van Christus ook ‘christuskrachten’ werkzaam: zij bieden de mensheid nieuwe ‘ontwikkelingsmogelijkheden’, waardoor er weer een nieuwe harmonie op aarde kan ontstaan. In dit verband spelen begrippen als karma en reïncarnatie een cruciale rol in de antroposofie. Onder karma wordt verstaan het resultaat van alle handelingen die de mens tijdens zijn aardse bestaan heeft verricht. Door ‘scholing’ in de ‘geesteswetenschap’ – die pretentie heeft de antroposofie – kan de mens zich bewust worden van zijn vorige levens. Hij kan ‘schouwen’ in de wereld van geestelijke wezens als engelen, demonen, kabouters en trollen, die voor de gewone mens niet waarneembaar zijn, maar die wel invloed uitoefenen op zijn individuele levenslot. Op die manier kan de mens ook te weten komen welke ontwikkeling hij later nog heeft te gaan.” De bewustwording gaat dus behoorlijk ver. Roszak kent hem waarschijnlijk daarom een plek toe tussen alle zoektochten die gedaan zijn om te komen tot culturele en spirituele intelligentie en vernieuwing. Hij plaatst Steiners zoektocht dan ook tussen het droomonderzoek, tovenarij en sjamanisme, Uri Geller, synergetica, ESP, UFO cultussen, Ridderromantiek, Kirlianse fotografie en nog veel meer. Het is terecht als je de gedachtenkronkels van Steiner omtrent dit ‘geesteswetenschappelijk onderzoek’ (lees: antroposofie) iets verder volgt. Terecht, zeker als het in andere boeken gaat over het *‘levenslichaam’* of *‘etherlichaam’*, of het

eivormige en voor u waarschijnlijk onzichtbare 'astrale lichaam'. Met Steiner haal je kortom een heel specifiek terminologie rondom meest zweverige *bewustwording* binnen, passend bij allerhande denkbeelden uit spirituele en fantastische tradities. Anders dan wat Steiner beweert, namelijk dat dit alles in het denken kan verenigen, is leest dit voor de nuchtere docent als een lachwekkend en welbepaald esoterisch gedachtegoed wat bij kritische beschouwing uiterst onbeholpen aandoet. Steiner lijkt daarmee niet bepaald te helpen om op een hedendaagse manier duidelijk te beschrijven wat voorbij het eenzijdige rationele denken te vinden is. Al is die zoektocht je nog zoveel waard.

Misschien, zo kunt u nog denken, moeten we het qua theorie allemaal wat losjes opvatten en gewoon kijken naar de onderwijspraktijk die het kan opleveren. In bijvoorbeeld het merk 'Weleda' en de biodynamische landbouw of het door hem gebouwde Goetheaneum is te zien wat een antroposofisch geïnspireerde praktijk kan opleveren. En hetzelfde valt te zeggen voor de vrije scholen. Steiner begreep ook al dat de positieve, nuttige praktijk het enige zou zijn wat zijn opvattingen uiteindelijk ingang zou kunnen doen vinden: *'Eerst wanneer in de antroposofische kringen overal het inzicht zal zijn doorgedrongen, dat het er op aankomt de geestelijke inhouden op de meest verstrekkende wijze voor alle levensomstandigheden vruchtbaar te maken, en er niet alleen maar over te theoretiseren, dan zal ook de geesteswetenschap een begrijpend gehoor vinden in het leven. Gebeurt dit niet, dan zal men de antroposofie blijven beschouwen als een soort godsdienstige sekte van enkele dweepzieke zonderlingen. Als de geesteswetenschappelijke beweging echter positieve, nuttige prestaties levert, dan zal men op den duur begrip krijgen voor deze richting en ermee instemmen.'* Maar zoals Lievegoed, een fervent aanhanger van Steiner en antroposoof die zijn denken later in Nederland verder oppakte, moet daarbij uiteindelijk ook daadwerkelijk de verantwoordelijkheid worden genomen en mag men daarbij noch Steiner, noch zijn antroposofische methode, als fundamenteel uitgangspunt blijven vasthouden. Met moet aan de slag: *"op basis van inzichten, die je op eigen kracht hebt verworven. Die niet alleen in je 'denken' leven, maar ook werkelijk in je 'voelen' en 'willen' realiteit zijn geworden. Je bepaalt zelf je handelen en je weet dat je er zelf ook verantwoordelijk voor bent. Je kunt die verantwoordelijkheid niet meer afschuiven op anderen, op een methode, op Rudolf Steiner, of op wie of wat dan ook."* (uit 'Het oog van de naald' (1991)). Het pleit ervoor om net als de eerst expliciet antroposofische [Vrije Hogeschool](#) afstand te nemen van Steiner en het antroposofische denken. Het is prima mogelijk om heel bewust, aanvoelend en verantwoordelijk in het leven te staan zonder Steiner, en dus een zelfde type praktijk te realiseren. Dus we hebben Steiner met al zijn theoretische en spirituele ballast ook voor de praktijk helemaal niet nodig. Juist niet. Om toch hele goede en misschien zelfs nog meer 'vrije' vrije scholen te realiseren.

Beter nog: er zijn toch een hoop andere denktradities die (met minder ballast, en meer actueel) in staat zijn een dergelijke alternatieve of 'vrije' kijk op onderwijs te funderen. Zeker ook onderwijs dat onafhankelijk van staat en bedrijven en met oog op een werkelijke sociale gemeenschap wordt gevormd. En zeker ook onderwijs met een grote vrijheid omtrent culturele ontwikkeling en een oproep tot het combineren van 'hoofd, hart en handen'! Daar heb je geen Steiner voor nodig.

Categorie

1. 1900 - 1950
2. 1906
3. 1978
4. 19e eeuw
5. Steiner
6. Verantwoordelijkheid

Tags

1. bewustwording
2. lichaam

Datum aangemaakt

20 mei 2017

Auteur

de-redactie

default watermark